

Sacra Congregatio in *Novarien. die 16. Februarii 1630, in Corcyren. 16. Martii 1632 et in Brixien. die 4. Februarii 1640.*

11. Altera se offert quaestio, videlicet: Num Dignitates et Canonici, qui ex privilegio habent usum Pontificalium, in *solemni Processione Corporis Christi possint Mitra caput operire* vel potius teneantur manu eandem gestare? Quid juris sit inquirere non est opus, postquam S. R. C., apertis capite incedendum esse semel et iterum decrevit contrariamque consuetudinem etsi memorabilem, tamquam abusum non ferendum et omnino eliminandum declaravit. Canonici Anysciensis Ecclesiae, qui ab immemorabili in hac Processione Mitram in capite deferre consueverant, dubitantes postea, num talis consuetudo retinenda tuto esset, Dubium exposuerunt Sac. Congregationi, Eam rogantes, ut *id eis licere benigne declarare dignaretur*; et eadem S. Congregatio, nulla habita ratione memorabili, absolute respondit: *Non posse*, ac insuper addidit: *et abusum esse tollendum*. Ita *die 13. 1682 et in Urbanaten. sub die 29. Januarii 1752* ad Dubium: „An dictae Dignitates et Canonici (Pontificalium privilegio ditati) in Processionibus SSmi. Corporis Christi incedere possint, capite Mitra cooperto?“ responsum fuit: *Negative et amplius*. Patet igitur a Dignitatibus et Canonici Pontificalium usum habentibus Mitram manu esse gestandam, ut ab aliis fit quoad biretum. Cum autem praefata Decreta satis sint clara, nec dubitandi aut interpretandi locum relinquant, otiosum esset scrutari, num Mitra semper haberi debeat tamquam sacrum Pontificale indumentum et non potius quandoque ut distinctivum et honorificum capitis ornamentum? Esto, quod Mitra sacris vestibus adnumeretur quoad Episcopos et alios, qui a jure

habent Pontificalium usum; quamobrem peculiaris habetur benedictio Mitrae in Pontificali Romano et peculiaris item monitio, dum capiti imponitur: quoad Canonicos tamen et Dignitates, quibus ex privilegio datus est Mitrae usus loco bireti, haec videtur Pontificalibus vestibus adnumeranda, cum nulla adhibeatur vel sit pro eadem in libris ritualibus peculiaris benedictio; sed potius habenda tamquam simplex nudumque honorificum ornamentum ad operiendum caput, dum licet, vice bireti. Atqui interessentes Processioni Corporis Christi nequeunt biretum capiti imponere; ita etiam nec Mitram, qui ex privilegio habent ejusdem usum. Pluribus id possem demonstrare, si mei instituti ratio id pateretur. De Mitra si quis plura velit, consulere poterit: „Card. Bona *Rer. Liturg. lib. 1. cap. 24. §. 14.* et Robertum Sala *ad hunc locum Catalanum in Proleg. ad Pontifical. c. XIX., Dominicum Giorgi de Liturgia Romani Pontificis lib. 1. c. 26., Macri in Hierolexico et Duncangium in Glossario verbo Mitra.*“

12. Quae modo posset: num in solemnissima Processione SSmi. Corporis Christi liceat pausare per viam, in aliquo *erecto Altari Sacramentum deponere et toties quoties Altaria occurrunt* et pausatio fit, priusquam reassumatur Processio, *benedictionem populo impertiri*? Quod in aliqua Ecclesia vel Altari in via erecto possit tantisper Sacramentum deponi, nemini dubium, *dummodo tamen non saepe fiat*. Ita disponit *Caeremoniale Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 22*: „Si longior fuerit *Processio*, poterit Episcopus in aliqua Ecclesia et super illius Altare deponere SSmum. Sacramentum et aliquantulum quiescere, et ibidem, antequam discedat, thurificare SSmum. Sacramentum et orationem de Sacramento cantare; quod tamen non passim in singulis Ecclesiis vel ad

singula Altaria, quae forsitan per viam constructa et ornata reperiantur, faciendum est, sed semel tantum vel iterum arbitrio Episcopi,“ quod pariter fieri potest, si Sacramentum deferatur a simplici Sacerdote. Nam Sac. Rit. Congregatio rogata in *Albinganen. sub die 10. Julii 1677*: „An in die solemnitatis et octava Corporis Christi possint Parochi saeculares et regulares deferentes SSmi. Sacramentum processionaliter deponere idem Sacramentum in aliqua Ecclesia, seu super Altare fieri solitum per vias ad instar Episcoporum?“ respondit: *Posse*.

13. At in eo residet difficultas: num, priusquam reassumatur Processio, impertiri debeat benedictio populo? *Negative* respondendum esse suadet praefata *Caeremonialis* regula, quae deponi permittens Sacramentum in aliquo Altari, ut tantisper quiescat viresque reassumat Episcopus vel Sacerdos; nil prorsus habet de benedictione. Non inficior, argumentum hoc negativum esse, verum positivum evadit, postquam Sac. Rit. Congregatio regulam declaravit. Siquidem, exorto Dubio: „An in Processionibus, in quibus per ipsas (Dignitates Cathedralis) defertur SS. Sacramentum, dum contingit illud poni super Altaribus, quae eriguntur per viam, spectet dare populo benedictionem ante eadem Altaria Parochis vel Regularibus ea erigentibus, an potius ipsismet Dignitatibus?“ Respondit non directe ad dubium, sed declaravit: „In hoc servanda esse Caeremonialis praescripta et semel tantum elargiendam esse populo benedictionem in fine Processionis.“ Ita in *Monopolitana die 11. Maji 1652*. Quamquam vero haec regula sit, paulatim tamen contrarius mos invaluit, qui universalis evasit et modo si occurrunt Altaria per viam vel pausatio fiat in aliqua Ecclesia, priusquam reassumatur Processio, Celebrans benedic-

tionem cum Sacramento impertiri solet. Absit, ut morem hunc a Praesidibus non improbatum sugillum; duo tamen advertenda esse reor. *Primum*: ut saltem servetur regula Caeremonialis, quod non quoties Ecclesiae vel Altaria occurrant, pausatio fiat, sed tantum semel et iterum. *Secundum*: quod si per viam extruantur Altaria, ea sint decenter ornata et maxime opportunum foret, ut aliquis probus caeremoniarum peritus in id auctoritate Praesidum invigilaret.

14. Et revera ipsa Sac. Rit. Congregatio inductum morem approbasse videtur, si in *Imolen. die 16. Maji 1744* ad dubium: „An liceat eisdem Patribus (Carmelitis in Processione Corporis Christi) ingredi Ecclesiam Monialium S. Stephani et ibidem benedictionem impertiri eisdem Monialibus et deinde populo?“ Respondit: Licere Patribus Carmelitis ingredi Ecclesiam Monialium, accedente consensu Episcopi, ibique impertiendam esse unicam benedictionem Monialibus.“ Atque obiter notandum, Sacram Congregationem hujusmodi responso damnassem abusum in aliquibus Monialium Ecclesiis inductum, elargiendi duplicem benedictionem, primum versus Moniales, dein versus populum, quod tamen expressius fecit generali. Decreto in una *Urbis et Orbis die 18. Decembris 1774* sed de hoc infra.

15. Ex quibus aliisque Decretis, quae loco magis opportuno indicabimus, patet, removenda ab hujusmodi Processionibus, tum quae sacris ritibus, Ecclesiae regulis receptisque moribus adversantur, tum quae curiositatem potius excitant, quam devotionem foveant, tum ea potissimum, quae sacrae illius actionis sunt prorsus indigna. Optandum sane, ut Processiones omnes, in quibus defertur Sacramentum, ac praesertim illa solemnissima, in qua recolitur memoria

passionis ejus, qui pridie quam pateretur tantum Sacramentum instituens magnum sui amoris pignus nobis reliquit, ita peragerentur, ut omnes concordia religionis affectu ad illud speciali cultu adorandum convenientes nullam in externae pompae apparatu occasionem distractionis invenirent, nihil, quod ad Ecclesiae leges non sit compositum! Obtineri id poterit, si cuncta ad probatos receptosque ritus conformentur et Ecclesiastici Praesules solliciti sint, ne inducantur abusus et si qui irrepserunt, continuo removeantur.

§. XXII.

»Se vi saranno istituite Confraternite di Secolari, o siano vestiti di sacco, o nò, tanto li Guardiani, ed »Officiali di esse, quanto li Confratranderanno unitamente in corpo avanti »il Clero secolare, o regolare, che »vi sarà, al quale dovranno sempre »cedere il luogo più degno: di più »espressamente si comanda, che li »Guardiani, o altri Officiali di essa non »ardiscano, sotto qualsivoglia pretesto »di consuetudine, o altro, di andare »dopo il baldacchino sotto la pena di »venticinque scudi a ciaschedun Fratello, Guardiano, o Officiale della »Confraternita, il quale contravenisse »alla presente disposizione, in conformità dell' editto pubblicato l'anno »1689, qual pena di scudi venticinque »si dovrà applicare alla medesima »Confraternita, se sarà povera, o al »Monte del SSmo. Viatico a nostro arbitrio. Monsig. Primicerio però dovrà »andare dopo il baldacchino vestito »senza sacco coll' abito suo prelatizio, »e col rocchetto, che n' avrà l' uso. »Possono bensì li detti Officiali portar »l' aste del baldacchino, officio molto »decoroso, per il quale dice il Ceremoniale de' Vescovi lib. 2. cap. 33. »Deputentur nobiliter Viri, Barones etc.»

1. Nedom Clerus Ecclesiae, in qua fit expositio, adscriptus vel adscititius Processioni debet interesse, *verum etiam, si quae in eadem vel infra ejus limites erectae sunt laicorum Sodalitates*, quod praesertim de iis est, quae sub Sacramenti titulo militant et ideo sunt institutae, ut Parochiis in delatione SSmi. Sacramenti ad infirmos et publicis Processionibus inserviant. Hoc autem intercedit discrimen, quod Clerus omnino tenetur in eo saltem numero, quem Instructio praescribit: Sodalitates vero non aequae omnes ad hanc interessentiam coguntur, ut patet ex diversis dicendi formulis, quibus utitur Instructio. Non enim omnes eodem modo servitium praestare debent Parochiis et Ecclesiis majoribus, sed et nonnullae sunt, quae salvis juribus parochialibus, praesistentiis et subjectionibus, quae enumerantur in *generali Decreto anni 1703*, in reliquis sunt prorsus independentes. Idcirco ita intelligendam Instructionem puto, ut eas Sodalitates respiciat, quae vel in eadem Ecclesia erectae sunt, vel etsi habeant Oratorium separatum, eidem sunt peculiariter adscriptae ejusdemque servitio addictae; et has crederem eximi non posse ab interventu; quoad alias vero in facultate relinqui. Hanc distinctionem comprobant praxis universaliter recepta. Notandum tamen quoad Sodalitates non subjectas, quod si interesse cupiant, non aliter poterunt, nisi obtento consensu ab Ecclesiarum Praesidibus et sub iis legibus, quas iidem Praesides imponere necessarium aut aequum duxerint.

2. Quatenus vero aliqua intersit Sodalitas, *haec ante Clerum saecularem incedere debet* et huic digniorem ac nobiliorem locum relinquere: ejusdem sodales non confuse procedant, sed ordinate, *unitamente in corpo*. De ordine in Processionibus servando inter Confraternitates, Re-

gulares et Clerum saecularem, clara est lex *Caeremonialis Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 3. et 5. et S. R. C. in Massanen. 7. Augusti 1621* edixit: Servandam esse dispositionem Caeremonialis Episcoporum, ut nempe in Processionibus ante Regulares incedant Confraternitates Laicorum, quos sequantur iidem Regulares, postremo digniorem locum obtineat Clerus saecularis. Absit, quod Officiales, quos Guardianos et Priores vocant, *indebitum sibi usurpent locum post baldachinum vel immediate ante post Clerum*. Id eis omnino interdicitur, non obstante quacumque consuetudine, quae abusus est et corruptela omnino abolenda: possunt tamen ad baldachini latera cum intortitiis hinc inde incedere, quemadmodum supra opportune notatum est. Soli Primicerio datum est, sacram actionem sequi post baldachinum, dummodo tamen habitu Praelatitio indutus sit. Haec exceptio favore Primicerii conformis est dispositioni *Caeremonialis Episcoporum laud. cap. 33.* ubi eos inter, qui locum habere possunt post baldachinum adnumerantur Praelati, qui (nisi aliqua dignitate fulgeant vel Episcopo superiores sint, quibus convenit usus Cappae) in habitu Praelatitio ordinario debent incedere. Verumtamen si Primicerius, etsi Praelatus non praelatitia veste indutus, sed propria Sodalitatis, quem Saccum dicunt, interesse velit, privilegium amittit et digniorem locum inter sodales, quibus praeest, occupabit. Clara est enim tam Caeremonialis dispositio, quam Instructionis regula, quae habitum Praelatitium requirunt.

3. Id autem peculiare habet sanctio isthaec, quod ad hanc Processionem admittit tam Sodalitates illas, quae proprium habent habitum, quo ab aliis distinguuntur, unumque corpus componunt, quam alias, quibus sodales intersunt ordinario decenti habitu in-

duti. Ita dum solemnis expositio quadraginta horarum fit triduo Quinquagesimae in Templo Farnesiano ab Augustissimo nominis Jesu titulo nuncupato, pia Nobilium Societas ibi erecta, quae sumptus facit, Processionem instruit, quin tamen habitu distinguatur, sed Ecclesiastici talarem induunt vestem, Laici vero in proprio ac decenti, qui eis convenit, habitu incedunt, omnesque simul unum corpus unitim constituunt, proprium in Processione occupant locum, nec cum aliis de populo confunduntur. Quamquam vero haec regula quoad Urbem servanda sit, eandem etiam ad alias Ecclesias extendi posse jure existimo, tum quia laudabile est, quod Instructio ubique vim saltem directivam obtineat, tum quia dignum est, ut major sit illorum copia, qui ad honorandum Sacramentum conveniunt. Cavendum tamen est, ut, si alicubi aliqua adsit Sodalitas, quae peculiari veste non distinguatur, omnes Confratres, juxta locorum et personarum conditionem, decenti habitu induti intersint, ne, dum actum religionis et cultus exercent, aliis praebeant occasionem distractionis et risus.

4. Advertendum praeterea est, quod, ubi plures Sodalitates conveniunt, circa praecedentiam servari debet *Constitutio S. M. Gregorii XIII.*, quae praediligit illos, qui prius vestes, quas Saccos dicunt, adoptarunt. Quaedam tamen privilegia supra alias in omnibus Processionibus, quae fiunt cum Sacramento, conceduntur Sodalitatibus illis, quae sub eo titulo sunt institutae. Quod si aliqua intersit Societas sine saccis, sed in habitu ordinario, haec nec Crucem deferre potest, nec ullam praecedentiam habere supra alias, veluti eadem Sac. Congregatio declaravit in *Bononien. die 9. Decembris 1617.* In Processione, de qua agimus, difficile est, ut plures Sodalitates con-

veniant; verum frequenter accidit in solemnissimis, quae fiunt in Festo SSmi. Corporis Christi et per Octavam; idcirco bene est, ut ad quaestiones, quae non raro insurgunt, amputandas, in promptu sint quae indicavimus Decrēta.

5. Equidem *P. Merati part. 4. tit. 12. n. 13.* ad Rubricas *Missalis* Sodalitibus, quae proprium non habent habitum, quae distinguantur, nec locum assignat, sed cum populo confundit: „Primo procedant Confraternitates Laicorum, si adsint, et si utantur proprio et particulari habitu Confraternitatis, alias enim nullum habere debent locum particularem.“ Ibi *Meratus* loquitur de solemnī Processione, quae fit in Festo SSmi. Corporis Christi. Celebritas Solemnitatis et magna pompa, qua circumducitur Supplicatio, in causa forte sunt, cur ipse opinaret non alios locum distinctum sibi vindicare praeter illos, qui nedum unum corpus efficiunt, sed etiam uniformi poenitentiae habitu a caeteris discriminantur. Haec tamen regula, quatenus generatim admittenda foret, trahi nequit ad Processiones minus solemnes et signanter ad eam, de qua agimus, dum nostra Instructio, secus disponendo, unitim Confratres incedere jubet vel peculiari utantur habitu vel ordinario. Quamquam si meum, quicumque sit, sensum promere libet, crederem posse regulam Instructionis extendi etiam ad solemnes Processiones Corporis Christi, dummodo tamen, qui ordinario habitu utuntur, locum cedant Confraternitatibus, quae peculiarem habent et proprium, devote ac decenter incedant, et non utantur Vexillo seu Cruce cum vel sine velo appenso, ut Sac. Rit. Congregatio edixit *in Decreto supralaudato*. Equidem pia Nobilium Sodalitas, quae in Farnesiano Templo erecta est, tametsi peculiari habitu non distinguatur, nihilominus erigit

Crucem. Verum aut privilegio id est referendum vel longaevae consuetudini, quae, dum laudabilis et rationalis est, vim legis obtinet, sed contra regulam nequit in exemplum afferri.

6. Jubet Instructio, ut supra vidimus, ne Sodalitatum Guardiani ac digniores Officiales locum sibi usurpent post baldachinum, neque audeant Sodales incedere prope Sacramentum post Clerum. Sed praetereundum non est hic Decretum *Sac. Rit. Congregationis*, quae alium damnavit abusum. Nam in *Sutrina sub die 17. Junii 1621* reprobavit ac aboleri mandavit consuetudinem ibi vigentem, quod in Processionibus Sanctissimi Sacramenti post Clerum unus vel duo ex Confratribus incederent immediate ante SSmum. Sacramentum cum campanulis. Hoc Decretum inservire potest pro regula in aliis casibus, in quibus Sodalitates Laicorum sub uno aliove praetextu se cum Clero miscere vel indebitum locum occupare tentarent.

7. Quamquam vero eadem Instructio comminatione poenarum illorum coerceat licentiam, qui secus fecerint, Guardianis tamen et aliis dignioribus Officialibus *concedit perhonorificum munus deferendi hastas baldachini*, ad quod juxta *Caeremoniale Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 13. in Processione SSmi. Corporis Christi* deputantur *Nobiles viri* seu *Barones*. Ne autem oriantur jurgia et dissidia circa ordinem, quem tradit idem *Caeremoniale Episcoporum lib. 1. cap. 14. num. 2.* Hic est, ut dignior ferat primam hastam, quae prima est ante Celebrantis dexteram, secundum alteram, quae prima est ante Celebrantis sinistram; tertius aliam, quae sub prima est a parte dextera, quartus aliam, quae succedit primae a parte sinistra; quintus tertiam hastam a parte dextera, sextus tertiam a parte sinistra;

et sic deinceps, ita ut minus digni habeant postremas hastas post tergum Celebrantis.

8. Pauca quaedam hic addere juvat, quae opportuna videntur, licet de his Instructio expresse non agat. Hisce Processionibus quandoque sponte intersunt nonnulli pii viri, plurimi etiam mittuntur a Cardinalibus et Proceribus ex eorum domesticorum numero cum intortitiis. Facile postremos inter hos contentiones excitantur de praecedentia: ad has penitus obtruncandas plurimum expediret, si ad omnes indistinctim Processiones et praesertim ad illas pro expositione et repositione Sacramenti in Oratione quadraginta horarum quaedam extenderentur ex illis regulis, quas servandas jussit *Innocentius XII.* et iterum confirmavit ac evulgari mandavit *Clemens XIII.* anno ejus Pontificatus primo, dum solemniter deferitur Viaticum ad infirmos. Opportunum ducimus hic illam exscribere, quae ad hanc rem proprius pertinet. „Ita §. 28. Appresso allo stendardino cominceranno a venire i Laici di cappa corta con in mano le torcie accese; chi vā a destra, porterā colla mano destra la torcia, chi a sinistra colla sinistra. Questi Laici però anderanno alla rinfusa, cioè senza precedenza veruna fra loro, ancorchè essi fossero di qualsivoglia grado, o condizione: e quantunque fossero Servitori, Gentiluomini, ed Officiali di qualsivoglia gran personaggio: intendendo espressamente anche ciò, se fossero i medesimi familiari, non che i Servitori, Parafrenieri di nostro servizio. Anderanno dunque i Laici sudetti di cappa corta a due, come si trovano a caso, e come disporrà di essi chi ha il peso d'ordinare la Processione. Non riproviamo però, che i Servitori del medesimo Padrone vadano insieme, senza mescolarsi coi Servitori d' altri: ma si

proibisce bensì che i Servitori di un Padrone, qualunque sia, volessero la precedenza sopra li Servitori d' altri per qualsivoglia pretesto. Comandando Nostro Signore espressamente, che in queste Processioni del SSmo. Viatico, si abbia da intervenire per pura divozione, e senza pretensione veruna di luogo etc.“

9. Sed aliud, utinam non frequenter! accidit incommodum, ut inter varias Sodalitates, praecipue in solemnibus Processionibus, oriantur aemulationes, non tantum circa praecedentiam, cui satis provisum est per Constitutionem *Gregorii XIII.*, *Caeremoniale Episcoporum et Sac. Rit. Congregationis Decrēta*, sed circa extrinsecum apparatus, luminum copiam, Musicorum concentus et similia, quae tantum abest, ut devotionem concilient, ut imo saepe saepius perniciose sunt semina dissidiorum. Ad hujusmodi avertenda mala, quae ut plurimum non leve afferunt animabus detrimentum cum religionis et cultus dispendio, excitanda foret Pastorum sollicitudo, ut certam praescriberent methodum Sodalitatibus quoad sumptus, luminum copiam, musicales concentus et similia; comminatis poenis contra transgressores, ita ut cuncta sint ordinata ad devotionem, non ad curiositatem fovendam; ad cultum et religionis actus excitandos, non ad aemulationes et contentiones gignendas. Quae dicta sint praesertim relate ad solemnissimas Processiones, quae fiunt in Octiduo solemnitatis Corporis Christi, nam quoad eas, de quibus ex Instituto agimus, difficile est, ut occurrant hujusmodi aemulationes.

§. XXIII.

»Di più ordiniamo alli suddetti Cleri »secolare, e regolare, che nelle proprie Chiese non permettino, che si »prattichi in contrario sotto le pene

»contenute nel suddetto editto, cioè
 »di scudi venticinque alli Superiori e
 »Rettori delle Chiese secolari, e di
 »privazione di voce attiva e passiva
 »alli Superiori regolari con altre a
 »nostro arbitrio. Quando poi vi fosse
 »alcuno che tanto ardisse, si notifica,
 »che oltre le suddette pene imposte
 »di sopra, resterà ipso jure privo dell'
 »ufficio, e cassato dalla Confraternita
 »rispettivamente il Guardiano, o Guar-
 »diani ed Officiali, i quali contravver-
 »ranno a questo nostro ordine: resterà
 »la Confraternita e Chiesa privata di
 »far più tale santa esposizione, finchè
 »da noi non sarà reintegrata: si di-
 »chiara anche, che all' accusatore di
 »tal contravvenzione si darà la terza
 »parte della suddetta pena, coll' esser
 »tenuto segreto, e la suddetta dispo-
 »sizione vogliamo, che si osservi in
 »tutte e singole Processioni ed espo-
 »sizioni particolari.«

1. Nihil in hac sanctione est spe-
 ciali adnotatione dignum, nisi quod
 ex comminatione poenarum nedum
 contra transgressores, verum etiam
 contra Ecclesiarum Praesides, qui vel
 negligunt praescriptam regularum ob-
 servantiam vel non sunt satis vigiles,
 ut eadem ab aliis servantur; colligitur,
 qualis fuerit sollicitudo Summorum
 Pontificum, ut quae pertinent ad cul-
 tum praestandum Augustissimo Sacra-
 mento, adamussim religiose impleantur.
 Ex integro vero contextu et ex iis,
 quae in praecedenti sanctione statuta
 sunt, satis apparet, poenalem hanc
 legem dictam potissimum esse ad
 coercendam Officialium Confraternita-
 tum licentiam, qui prae caeteris, ut
 sibi, quod eis non competit, usurpent
 vel introductos abusus tueantur atque
 sustineant, non verentur a legibus de-
 clinare et hac de causa nonnunquam
 turbas ciere. Ideo *Instructio* hujus-
 modi poenalem legem non limitat ad
 Processionem et expositionem, de qui-

bus agimus; sed extendit ad alias
 omnes et singulas etiam particulares,
 quas per annum fieri contingat. In-
 telligendum tamen id est cum qua-
 dam moderatione et relate ad eas
 tantummodo regulas, quae generales
 sunt. Non enim praescribit *Instructio*,
 quod expositiones omnes particulares
 ad ejus normam quoad omnes prae-
 scriptas conditiones fiant, vult tamen,
 ut quatenus ita fieri velint, eadem
 servetur methodus; in id praesertim
 urget, ut quoque modo fiant, Eccle-
 siasticae Leges servantur, non indu-
 cantur abusus et, si qui sunt, era-
 dicentur.

2. Praeterea isthaec poenalis lex
 vim coactivam non habet extra Urbem,
 ultra quam *Instructio* non extenditur.
 Episcoporum est, quibus incumbit di-
 ligenter curare, quae ad Dei cultum
 pertinent, sollicite invigilare, ut pro
 locorum et personarum conditione,
 pro circumstantiarum et functionum
 varietate, quae in hac *Instructio*
 continentur in eorum Dioecibus ad
 praxim deducantur, etiam quoad com-
 minationem poenarum, quae tamen
 variari, moderari et, quatenus opus
 sit, etiam augeri poterunt, prout eis
 in Domino magis expedire videbitur.
 Ubi enim effectum carere monitiones
 noscuntur, ad impediendos et remo-
 vendos abusus et actus irreligionis
 eliminandos, plurimum prodesse com-
 minationes poenarum, experientia nos
 edocet.

§. XXIV.

»Ritornata la Processione in Chiesa,
 »e giunto il Celebrante al grado in-
 »fimo dell' Altare Maggiore, il Diacono
 »genuflesso riceverà il Santissimo da
 »esso celebrante (quale immediata-
 »mente genufletterà deponendo il velo
 »umerale) e lo collocherà nella base
 »del Trono, andando poi, fatte le
 »dovute riverenze, al suo luogo. Li

»cantori divotamente, e con pausa
 »canteranno il V. *Tantum ergo etc.*
 »ed al versetto: *Genitori, genitoque*
 »*etc.* il Celebrante, alzatosi con li Mi-
 »nistri, porrà ivi nel mezzo l'incenso
 »nel turibolo senza benedizione, e
 »genuflesso incenserà tre volte il Sa-
 »gramento: terminato l' Inno, senza
 »dirsi il V. *Panem de coelo etc.* si
 »canteranno dalli suddetti Cantori le
 »litanie contenute nel libro stampato
 »per l' Orazione delle quarant' ore
 »(qual libro puramente senza alcuna
 »mutazione dovrà usarsi in qualunque
 »altra esposizione del Santissimo, che
 »si faccia particolare). Dopo che averà
 »detto le preci, il Celebrante alzatosi
 »(a cui li ministri sosterranno il libro)
 »senza fare nuova genuflessione, can-
 »terà a mani giunte il V. *Dominus*
 »*vobiscum etc.* con le Orazioni, quali
 »terminate, genuflessi faranno breve
 »Orazione; ed indi partiranno a capo
 »scoperto sino ad una ragionevol di-
 »stanza dal Sacramento, dandosi così
 »il principio all' Orazione delle qua-
 »rant' ore.«

1. Ad eam *Instructionis* partem de-
 venimus, in qua, ut notat *Cavalerius*,
 nonnulla occurrunt, quae vel pugnant
 vel non omnino concordare videntur
 cum *Caeremoniali Episcoporum et*
Rituale Romano. De his suis apte
 loco agemus, explanando ritum, de
 quo loquitur praesens sanctio, *quae*
est de reditu Celebrantis ad Altare,
 caeterisque sacris actionibus pro so-
 lemmitate expositionis faciendae neces-
 sariis. Itaque Celebrans in Processio-
 nis reditu juxta eandem sanctionem
 se sistit ante infimum Altaris gradum
 in plano ibique stans tradit Ostensorium
 Diacono genuflexo utroque genu
 et conspectu Celebrantis, sed tantillum
 lateraliter a cornu epistolae. Ubi Dia-
 conus de manu Sacerdotis Sacramen-
 tum recepit, illico erectus brevi cun-
 ctatur morula in medio Altaris, donec

Celebrans, qui statim genuflectit, illud
 una cum Subdiacono profunda capitis
 inclinatione adoret; interim a Cele-
 brantis humeris per aliquem ministrum
 removetur velum humerale; Diaconus
 vero Sacramentum statim in throno
 collocat, adhibito scabello, quatenus
 opus sit. Exposito autem Sacramento
 in suo throno Diaconus descendit
 sine ulla praevia capitis inclinatione
 et in suppedaneo genuflectit unico
 genu absque pariter capitis inclina-
 tione et continuo surgens lateraliter
 descendit suumque occupat locum ad
 dexteram Celebrantis ibique manet
 genuflexus.

2. Atque hic notat *Cavalerius*, quod
Instructio jubens, Celebrantem et Mi-
 nistros ad infimum Altaris gradum con-
 sistere debere, corrigit dispositionem
 „*Caeremonialis Episcoporum lib. 2.*
cap. 33. num. 44“, ubi legitur: „Post-
 quam Episcopus pervenerit ad supre-
 mum Altaris gradum . . . Diaconus
 accipiet de manu ipsius Episcopi stan-
 tis Sanctissimum Sacramentum etc.“
 Supremus quippe gradus infimo certe
 non respondet. Advertendum tamen
 primum est *Instructionem* hac in parte
 directivam esse, non praeceptivam; et
 cum agatur potius de modo servando,
 quam de ritu exercendo, qui semper
 idem est, quicumque sit modus, haud
 existimo per eandem antiquari peni-
 tusque aboleri dispositionem *Caere-*
monialis. Ut supra jam vidimus inter
 Scriptores liturgicos magna est dis-
 sensio circa rem hanc diversaque
 proinde est Ecclesiarum consuetudo:
 quamobrem mos, qui in aliquibus Urbis
 Ecclesiis servatur, forte occasionem
 dedit extensori *Instructionis* ea utendi
 formula, ut Sacerdos in infimum Al-
 taris gradum consistat, nec tamen
 per eam contrarius usus *Caeremo-*
niali Episcoporum conformis est re-
 probandus.

3. Notandum secundo, tantam non

esse discordiam inter *Caeremoniale et Instructionem*, ut illud per hanc correctum et emendatum censendum sit. *Duae* enim actiones sunt distinguendae. *Altera* versatur circa locum, ubi Celebrans tradit Sacramentum in throno collocandum, *altera* vero locum respicit, in quo genuflexus consistere debet et Sacramentum in throno jam collocatum incensare. Allata *Caeremonialis* dispositio primam partem spectat et quoad hanc convenire non videtur cum *Instructione*: verum non praeterit alteram, subdens num. 26: „Episcopus vero, deposito velo“ (scilicet adorato Sacramento in supremo Altaris gradu, stante Diacono in medio suppedanei) „genuflectet in pulvino in infimo gradu Altaris“, et in hoc convenit cum *Instructione*. Hanc autem postremam Rubricam, cohaerenter ad alteram, quae dat causam quaestioni, ita declarat *Catalanus*: „Adorato tantisper Sacramento (e loco scilicet, in quo illud Diacono tradiderat) Episcopus, deposito velo, genuflectet super pulvino in infimo gradu Altaris, id est, descendet e supremo gradu ad infimum ejus gradum et remoto ab eo humerali per Caeremoniarium genuflectet super pulvino in infimo gradu Altaris.“

4. „*Ritualis Romani Rubrica* tam clara non est ac illa *Caeremonialis*, eundem tamen sensum habet. „*Nam titul. de Processione in Festo SSmi. Corporis Christi §. 3.*“ dicitur, quod ad inchoandum Processionem „Sacerdos Ostensorium seu Tabernaculum a Diacono sibi porrectum reverenter suscipit in supremo altaris gradu“: mox §. 5 nihil in specie notatur de loco, quem tenere debet post reditum, dum tradit Diacono Sacramentum: ex hoc tamen silentio deducit *Baruffaldus*, Celebrantem repetere debere locum, unde discesserat, ibique tradere Ostensorium Diacono et, adorato Sacra-

mento, descendere ad infimum gradum et genuflectere. *Catalanus* adhaerens *Bauldryo* ad eundem *Ritualis* locum ait: „Celebrans cum ascenderit ad secundum gradum Altaris, deponit SSnum. Sacramentum stans in manus Diaconi genuflexi in plano suppedanei.“ At secundus gradus respondet supremo, quia ut plurimum Altaria habent duos gradus praeter suppedaneum; nam si longe plures essent gradus, multum incommodum foret, ac etiam indecens, quod Diaconus genuflexus in suppedaneo Sacramentum reciperet e manibus Sacerdotis per duos tresve gradus longe distantis. „*P. Merati part. 4. tit. 12. num. 27.*“ eadem fere verba *Caeremonialis* usurpat: „Celebrans, adorato SSmo. Sacramento, ut supra, descendit ad infimum Altaris gradum cum Subdiacono et remoto ab eo velo humerali per Caeremoniarium genuflectit in eodem infimo gradu.“ Tametsi vero infra adnotet dissentire inter se Auctores in designando loco, in quo genuflexus Sacerdos incensare debet Sacramentum, nullum tamen dubium movet de supremo Altaris gradu, in quo a Celebrante tradendum est Ostensorium Diacono genuflexo in suppedaneo.

5. Hic certe modus a *Caeremoniali* praescriptus et ab omnibus fere Scriptoribus de re liturgica admissus magis congruere videtur, quia, si Celebrans in infimo gradu Altaris traderet Ostensorium Diacono, hic sistere paulisper deberet in secundo, secus ac Auctores notant, qui eum ponunt in suppedaneo et longe decentius id est et minus habet incommodi. At ubi per plures gradus ad Altare ascenditur, stare nequiret Diaconus in suppedaneo, si Celebrans ultra ultimum, hoc est infimum gradum, non progrediretur. Unde patet, perperam a *Caualerio* ad hanc sanctionem num. 6.

affirmavit, „quod traditio Ostensorii a Sacerdote stante ante infimum gradum Altaris commodior est et facilior manibus Diaconi genuflexi in suppedaneo, quam si fiat a Sacerdote stante in supremo gradu.“ Quin ego demonstrem contrarium, ubi Altare habet plures gradus, facile, re ipsa inspecta, colligere quisque potest; sed etiam magis errat idem Auctor, inquam ibidem, quod „Caeremoniale Episcoporum nedum Episcopum in supremo gradu ponit, dum ipse tradit Diacono Sacramentum, sed insuper facit eundem Episcopum in supremo gradu genuflexum Sacrosanctam Eucharistiam incensare.“ Nam longe secus *Caeremoniale* disponit et Episcopum collocat genuflexum super pulvino in infimo gradu, dum is Sacramentum thurificat. En verba: „Episcopus vero, deposito velo, genuflectet super infimo gradu Altaris, mox surget et imponet incensum . . . et iterum genuflexus . . . thurificabit.“ Hinc et in nostra etiam specie crederem, quod Sacerdos, facta adoratione in supremo gradu, statim descendat ad infimum brevissimo eo temporis intervallo, quod impendit Diaconus, ut se ad Altare convertat, Sacramentum deponat et interim genuflectat, priusquam, admoto scabello, surgens illud in throno collocet et iterata genuflexione ad dexteram Celebrantis revertatur.

6. Ad *Instructionem* revertor, quae, si sensum potius attendamus, quam materialiter verba, forte a *Caeremonialis Rubrica* non dissentit; saltem eam non corrigit, secus ac vult *Caualerius*. Siquidem haud distinguit duas diversas actiones, veluti in libro *Caeremoniali* fit, sed utramque simul componit et ne a praxi forsitan in Urbe vigente dissentire videretur, eum exhibuit modum, qui eidem responderet Praxi et quamquam ab altero nonnihil diversus, ritus tamen essentiae minime

repugnans, quia vel in infimo vel in supremo gradu Celebrans Ostensorium Diacono tradat, eadem omnino caeremoniae servandae sunt. Nec tamen nostra *Instructio* finem habuit reformandi *Caeremonialis* dispositionem, nec potuisset sanctione, quae extra Urbem vim legis non habet. Ne te fugiat, quod, licet *Instructio* vel praecipativa sit vel tantum directiva, aliquas regulas servandas edicit, haud tamen adamussim omnes caeremonias et ritus ordinatim enumerat; neque id ejus ferebat institutum, quum ordo caeremoniarum et rituum in praxi tenendus habeatur in libris ritualibus. Sed non omnia, quae in his praescripta sunt, eodem servato modo et ordine ubique fiunt. Locorum consuetudo, salva rituum substantia, suam vim habet. Concludam idcirco, posse utrumque modum servari, juxta diversum Ecclesiarum morem. Absit vero, ut dicamus per *Instructionem* et regulam municipale correctam fuisse dispositionem *Caeremonialis*, cui legis universalis vis tribuitur.

7. Sed et alia se offert quaestio. Jubet *Instructio*, jubent *rituales Libri* hymnum *Tantum ergo etc. esse cantandum simulac expositum fuerit Sacramentum sub baldachino et Diaconus ad latus Celebrantis redierit. Duo* igitur disputationis occasionem praebent. *Primum* versatur circa personas, a quibus intonari debet; *alterum* respicit praecise tempus, quo id fiat. Ad *primum* quod attinet, id munus Cantoribus tribuit *Instructio*: „li Cantori divotamente, e con pausa canteranno il verso *Tantum ergo etc.*“; adhaeret *Caeremoniali* Episcoporum jubenti loc. cit. num. 25: „Interim Cantores in cantu pausato et devoto cantabunt versiculum *Tantum ergo etc.* *Rituale Romanum* ad omnem Clerum extendit: „Omnes Ecclesiastici, qui adsunt, sequentem hymni partem con-